

Inventering av häckande fåglar – Riksgränsen

I samband med detaljplan inför handelsområde på fastighet
Riksgränsen 1:8 i Kiruna kommun

Utförd av Nordlund Konsult, 2022-10-02

Om dokumentet

Foto framsida: Våtmarksområde i utredningsområdets östra del i midnattssol. Foto Maria Nordlund

Uppdragsgivare och kontaktperson: Nordic PM, Anders Arleteg

Fältinventering: Maria Nordlund, biolog med magisterexamen från Stockholms universitet. Har god erfarenhet av olika art- och naturvärdesinventeringar.

Emma Länta, biolog med gedigen erfarenhet från art- och naturinventeringar. Biologisk-geovetenskaplig linje, Stockholmsuniversitet.

Rickard Nordlund, har bland annat läst ekologikurser vid Kalix naturbruksskola. Har gedigen kunskap kring fåglar samt flera års erfarenheter av naturvärdesinventeringar.

Rapport och foto: Maria Nordlund

Tidpunkt fältinventering: Juni och juli 2022

Innehållsförteckning

Inledning	4
Metod	6
Resultat	6
Referenser	12

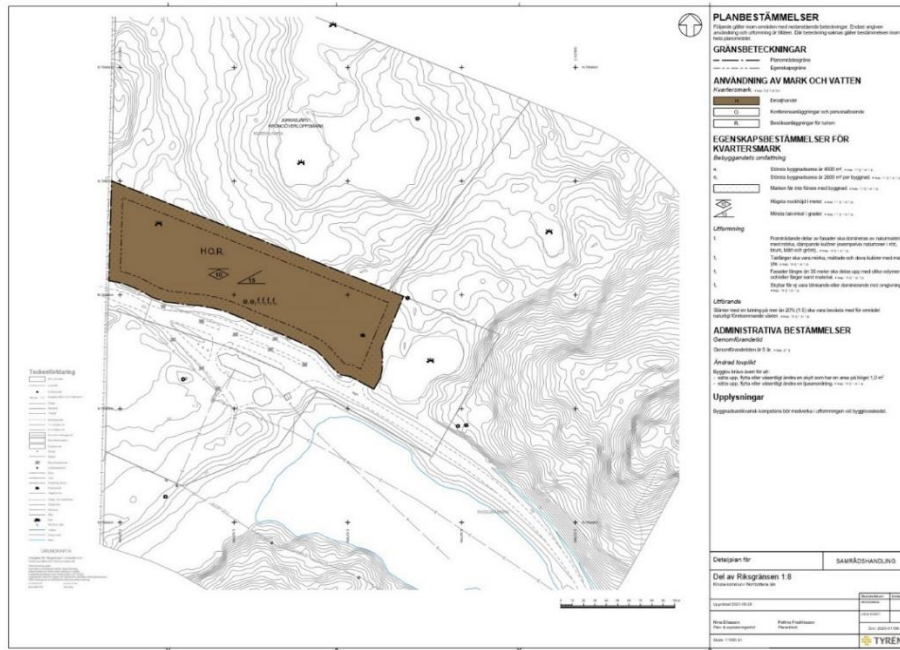
Inledning

Nordlund Konsult har på uppdrag av Nordic PM utfört en häckfågelinventering på fastighet Riksgränsen 1:8 i Kiruna kommun. Inventeringsområdet upptar cirka 3,5 hektar och är föremål för detaljplan i syfte att uppföra handelsområde. Av figur 1 framgår plankarta för området. Inventeringen syftar till att ge svar på vilka fågelarter som häckar i området och bedöma antal revir. Inventeringen ska även redogöra för hur förekommande arter påverkas av en exploatering enligt detaljplanen, samt bedöma arternas bevarandestatus där fokus ligger på rödlistade arter, arter upptagna i Fågeldirektivets bilaga 1 samt arter med negativ bevarandestatus. Därtill ange eventuella skyddsåtgärder.

Inventerat område ligger vid Riksgränsen i direkt anslutning mot Norge, intill väg E10, mitt emot tullstationshuset. Drygt hälften av området utgörs av exploaterad mark medan resterande del är naturmark. I södra kanten av fastigheten går väg E10, och i den centrala delen av området finns en asfalterad yta (parkeringsplats) samt utfylld mark, väg och slänt med delvis sprängsten. Norra kanten samt de västra och östra delarna av inventeringsområdet består av naturmark i form av alpin miljö med kala berghällar, enstaka block, hedartad mark samt fuktområde och en mindre tjärn. Vegetationen utgörs av lågvuxen, hedartad fjällvegetation samt videvegetation. Invid vägen och kring parkeringsplatsen mer buskar. I öster vid tjärnen förekommer några fjällbjörkar. Viss nedskräpning ses.

Bild 1. Översiktsbild över fastighet Riksgränsen 1:8 med tullstationen till vänster och Norge i bakgrunden.

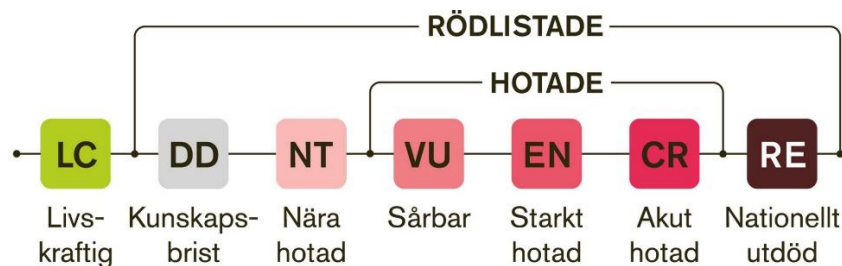

Figur 1. Plankarta över området, tillhandahållen av Tyréns Sverige.

Artskyddsförordningen och rödlistan

Artskyddsförordningen syftar till att bevara mångfalden av arter och innebär skydd av ett antal arter genom EU:s art- och habitatdirektiv, Fågeldirektivet samt fridlysning.

Den svenska rödlistan är framtagen av Artdatabanken och är en bedömning av svenska arters risk att dö ut. Internationella naturvårdsunionens kriterier har använts när bedömningarna tagits fram. Kategorierna framgår av figur 2.

Figur 2. Rödlistan syftar till att ge en bild av arters risk att dö ut och bygger på Internationella naturvårdsunionens kriterier. Figuren visar de olika kategorierna vid rödlistning med internationella förkortningar. De arter som bedöms vara livskraftiga är utanför listan, medan arter som på grund av kunskapsbrist ej kunnat bedömas är med på rödlistan. Arter klassade som sårbara, starkt hotade och akut hotade benämns som hotade. Figuren hämtad från Artdatabanken.

Metod

Inför fältinventeringen gjordes en förstudie där tidigare rapporterade arter för området undersöktes via artportalen. Därefter gjordes en häckfågelinventeringen i området med stöd av naturvårdsverkets metodik för revirkartering av fåglar i fjällmiljö. Metodiken bygger på att fåglar som sjunger eller ger varningsläten om våren/försommaren antas markera revir. Området har promenerats igenom/observerats vid fyra tillfällen under sen kväll samt tidig morgon. Alla sjungande och synliga fåglar har noterats till art och antal. Datum och väderförhållanden för besökstillfällen ses nedan.

- 27 juni kl. 22.00-00.00 Sol, 18 grader, vindstilla till lätt vind
- 28 juni kl. 06.00-10.00 Sol, ca 20 grader, vindstilla/lätt vind
- 10 juli kl. 22.00-23.30 Halvklart, 13 grader, lätt vind
- 11 juli kl. 06.00-10.00 Halvklart, 10 -15 grader, vindstilla till lätt vind.

Resultat

Inom inventerat område konstaterades åtta revir av sju olika arter. Då inventeringsområdet är förhållandevis litet ligger sannolikt flera av reviren endast delvis inom utredningsområdet. Totalt noterades 13 arter varav vissa endast förbiflygande eller delvis nyttjade området. Fyra av arterna finns uppförda på Artdatabankens rödlista, där tre är bedömda som *missgynnade (NT)* och en som *sårbar (VU)*. En av arterna är uppförd i Fågeldirektivets bilaga 1 (B), vilket kort innebär att det finns ett speciellt intresse för arten på EU-nivå, samt att särskilda skyddsområde utsetts i form av Natura 2000.

I tabell 1 framgår resultatet av häckfågelinventeringen.

Bild 2. Utredningsområdet fotat från västra kanten, dvs. från norska gränsen.

Tabell 1. Av tabellen framgår observerade fåglar under fältbesöket samt antal revir och eventuell rödlistning.

Art	Status/rödlistad	Antal revir (helt eller delvis inom området)	Endast obs/inga revir	Kommentar
Stenskvätta		1		Tydligt revirhävdande, uppehöll sig frekvent/"stationärt" i området samt norr om området. Typisk biotop för arten.
Gråsiska		2		
Rödvingetrast	Nära hotad	1		I buskvegetationen vid parkeringen
Björktrast	Nära hotad	1		I buskvegetationen vid parkeringen, flygande ut och in i området
Enkelbeckasin		1		Noterad födosökande i juni och frekvent spelande över området i juli.
Rödbena			1	Fodosökande i tjärn
Ängspiplärka		1		Sågs mestadels i utkant av området, mot öst.
Rödstrupig piplärka	Sårbar		1	Sågs i juli utanför området. Revir utanför området.
Bergfink		1		
Bofink			1	Förbiflygande
Fjällpipare	Bilaga 1 (B)		1	Sågs flyga över området
Fiskmås	Nära hotad		8	Frekvent flygande över området
Gråhäger			2	Förbiflygande utanför området
Summa		8	14	

Rapporteringar i Artportalen mellan åren 2000 och 2022 visar på flera fågelobservationer i närområdet. Det är framförallt sjöfågel som bergand (EN), kricka (VU) och alfågel (NT) som noterats, bland annat i den större tjärn som ligger utanför området på andra sidan E10. Inom utredningsområdet har endast bergand och förbiflygande sävsparv (NT) rapporterats.

Vad gäller andfåglar, som enligt naturvårdsverkets metodik inventeras bäst före häckning direkt efter islossning, sågs inga tecken på revir inom området, varken ruvande eller

förbiflygande individer sågs. Då islossningen sker förhållandevis sent i dessa trakter (slutet på maj/början på juni) samt att arter som exempelvis sjöorre och alfågel har relativt långa ruvningstider (ca 30 dagar) bör eventuella häckande individer ha uppmärksamats vid första inventeringstillfället om sådana hade funnits. Inga andungar noterades heller i någon av tjärnarna i juni, vilket borde varit fallet om häckning förekom i området, då exempelvis alfågeln ungar flyr boet efter kläckning till närliggande vatten.

Bild 3. Tjärn i utredningsområdet där rödbena sågs födosöka. **Bild 4.** Mindre block på vilka stenskvätta observerades.

Bild 5. Slätten från parkeringen med sprängsten och buskvegetation. **Bild 6** Hällar och lågvuxen alpin vegetation.

Bevarandestatus och skyddsåtgärder

I och med att alla vilda fåglar är fridlysta och skyddade enligt Fågeldirektivet ska inga exploateringsåtgärder eller andra åtgärder som stör fåglarna ske under häckningsperioden.

Enligt detaljplanekartan kommer exploateringen medföra negativ påverkan och förlust av vissa häckningsplatser eller delar av revir. I flera fall sträcker sig fågelreviren redan nu både innanför och utanför utredningsområdet eftersom området är förhållandevis litet och omgivande mark är relativt likartad. Det innebär att vissa av reviren endast delvis berörs vid en exploatering.

Majoriteten av fågelarterna som noterats i utredningsområdet är förhållandevis vanliga i landet och för naturtypen, har en stor geografisk spridning i länet och kommunen, och har stabila eller ökande populationer, dvs. har god bevarandestatus. Fyra av dem däremot finns med på Artdatabankens rödlista och har populationer som minskar eller förväntas minska. Det gäller de båda trastarterna samt fiskmås och rödstrupig piplärka, där de två sistnämnda dock inte bedöms häcka inom själva området. En av de observerade fågelarterna finns uppförd i Fågeldirektivets bilaga 1 (B), nämligen fjällpipare som sågs flyga över området. Fjällpiparen bedöms endast besöka området sporadiskt utan häckning.

Bevarandestatusen för samtliga påträffade fågelarter bedöms inte påverkas betydande av en eventuell exploatering. Framst i och med att likartade naturmiljöer finns i mycket god omfattning i närområdet vilket möjliggör för arterna att finna nya livsmiljöer och häckningsplatser i närheten. Noterade fåglar nyttjar redan idag den omkringliggande marken för sina revir, vilket antas bidra till lägre påverkan på fåglarna vid eventuell exploatering. Drygt hälften av området utgörs dessutom av redan exploaterad och mänskligt störd mark.

Vad gäller de observerade arterna som är rödlistade och har sämre bevarandestatus nationellt, har björktrast och rödvingetrast sina tillhåll i den buskvegetation som bildats i den av människan störda ytan, varför dessa arter sannolikt inte berörs negativt vid exploatering då de verkar gynnas av uppväxande busk- och slyvegetation i samband med mänsklig aktivitet. För den rödstrupiga piplärkan som är hotad och relativt sällsynt (dock rapporterad på ett flertal platser kring Abisko och Riksgränsen under de senaste 15 åren, varav flera observationer gjorda sommaren 2022), bedöms reviret ligga utanför utredningsområdet och fågeln noterades utanför fastigheten, vilket ger bedömningen att individen och arten inte påverkas nämnvärt.

Nedan följer en redogörelse för samtliga observerade fågelarter

- **Stenskvätta** 1 revir. Observerades tydligt revirhävdande både i och utanför området mot norr. Delar av området utgör ett typiskt habitatval för arten och stenskvättan sågs vid samtliga tillfällen sjungande/varnande, sittande på block och hållar. Enligt artdatabanken anas inga populationsförändringar för arten. Dock har stenskvättan haft en viss minskning i antal senaste 30 åren men återfått stabilitet senaste decenniet. Häckningsmiljöer som tillfredsställer arten bedöms finnas i stor grad i

närområdet. Så vida ingen störning sker i häckningstid bedöms inte arten eller individer påverkas nämnvärt av detaljplanen.

- **Gråsiska**, 2 revir. Sågs nyttja den buskvegetation som finns i området, främst vid vägen och parkeringsplatsen. Troligtvis häckar ett till två par i området med bo sannolikt i buskagen eller i fjällbjörkar utanför området. Arten har flitigt observerats och hörts i och över och utredningsområdet men födosöker över stora områden. Gråsiskan håller främst till i norra Sverige med fjällbjörkskog som huvudsaklig biotop. Arten varierar i antal beroende av kottillgången. Häckningsmiljöer som tillfredsställer arten bedöms finnas i stor grad i närområdet. Mot bakgrund av ovan nämnt antas individer av arten inte påverkas nämnvärt negativt vid eventuell exploatering förutsatt att ingen störning sker i häckningssäsong.
- **Rödvingetrast**, (NT) 1 revir. Nyttjar buskvegetationen i närheten av parkeringsplatsen och har revir eller delar av reviret i utredningsområdet. Rödvingetrast finns i stora delar av landet men är vanligare i norra Sverige där den häckar i olika typer av skogsmiljöer samt fjällbjörkskog. Arten är rödlistad som *nära hotad* med en populationsminskning främst i sitt sydliga utbredningsområde. Man kan förmoda att arten har en bättre bevarandestatus lokalt och regionalt än nationellt, främst i och med att man inte ser samma populationsminskning i denna landsdel. Därtill visar rapporteringar i Artportalen på en förhållandevis god och mycket spridd förekomst av arten i både länet och kommunen. Det talar för en obetydlig påverkan på bevarandestatusen vid en eventuell exploatering och förlust av denna häckningsplats. Individer bedöms inte heller påverkas nämnvärt med tanke på att likartade miljöer finns i stor omfattning i närområdet.
- **Björktrast** (NT), 1 revir. Nyttjar träd- och buskvegetationen i området för häckning och tillhåll. Arten sågs i östra delen samt vid parkeringen, vid senare tillfället med ungar. Troligen ligger delar av reviret utanför inventeringsområdet åt öster, ev. där mer fjällbjörk återfinns. Arten bedöms inte påverkas nämnvärt vid en exploatering då reviret sannolikt ligger delvis utanför inventeringsområdet och att lämpligt habitat finns i nära läge, samt att arten gynnas av trädförekomst vilket förekommer mycket sparsamt inom området. Björktrasten lever i hela landet i olika biotoptyper, exempelvis i skogsmark och trädgårdar. Arten är klassad som *nära hotad* eftersom den minskar i antal eller förväntas göra det. Rapporteringar i artportalen visar på god och spridd förekomst av arten både i länet och kommunen.
- **Enkelbeckasin**. Eventuellt ligger delar av ett revir i området. Enkelbeckasinen observerades i juni födosöka i den mindre tjärnen och sumpmarken, samt i juli flitigt flygande och spelande över området på både låg och hög höjd vid olika tidpunkter. Inga typiska "tickanden" (början av spelet) noterades dock, vilket anses vara bättre tecken på revir i och med att den generellt spelar över stora områden. Den bedöms nyttja utredningsområdet flitigt för födosök och tillhåll, även om själva boet och reviret kan ligga utanför inventeringsområdet. Arten är livskraftig enligt artdatabanken med stigande populationer. Lämpliga habitat för enkelbeckasin bedöms finnas i stor utsträckning i närområdet.
- **Rödbena** -ett rödbenepar observerades i juni födosökande i tjärnen i östra kanten av området. Möjligen kan delar av rödbenans revir ingå i inventerat område, men mer sannolikt nyttjar rödbenan endast delar av inventeringsområdet för födosök emellanåt. Arten har en god bevarandestatus med ökande populationstal.

- **Ängspiplärka**- noterades födosöka i östra kanten av området, sannolikt med häckning huvudsakligen utanför området i den brantare terrängen. Ängspiplärka var tidigare rödlistad men har ökat i antal senaste åren och har idag livskraftig status.
- **Rödstrupig piplärka (VU)**. Hona observerad utanför inventerat område revirhävdande med ungar i juli. Bedömningen är att ett revir finns utanför utredningsområdet, norr om det. Arten gynnas av viss biotopvariation i fjällmiljö där hållar, block, fuktområden och videvegetation finns. Den är bedömd som *sårbar* och har minskat i antal i ett 30-tal år. Antalet noteringar av arten har tydligt minskat sedan 1970-talet, både vid inventeringsrutter i fjällmiljö samt vid räkning av arten i flyttningstid i sydligaste Sverige. De senaste fem åren finns drygt 130 rapporteringar av arten i länet i Artportalen, och under juli 2022 finns tre noteringar av arten i närheten av Riksgränsen och Pulsjärvi. En framförd teori till att arten förekommer sparsamt i fjällmiljö är att det råder brist på tillfredsställande livsmiljöer. I och med att arten konstaterats häcka utanför området antas den inte påverkas av detaljplanen.
- **Fjällpipare** observerad i juni flygande över området. Har troligen inget revir i området men nyttjar det eventuellt för födosök. Arten häckar i fjällmiljö på hedartad mark och i videvegetation. Den har ökande populationer och bedöms ha livskraftig status. Arten är upptagen i Fågeldirektivets Bilaga 1 (B).
- **Fiskmåsar (NT)** Flera individer noterades flyga över området förhållandevis ofta och sågs sitta i närområdet. Eventuellt utgör inventeringsområdet en lite del av ett mycket stort födosöksområde. Fiskmåsarrevir är normalt sett mycket stora, med 0,1-0,3 par/kvadratkilometer i fjällmiljöer. Bedömningen är därför att utredningsområdet inte är av särskild betydelse för fiskmåsen, varken på individ- eller populationsnivå. Arten är rödlistad som *missgynnad* och har minskat i nära 20 års tid.
- **Gråhäger**, ett par förbiflygande sen kväll. Eventuellt är det ett hägerpar som tillfälligt rört sig från Norge. Området bedöms inte vara av betydelse för arten. Gråhäger har nationellt sett en livskraftig status med ökande populationer. Arten är vanlig i södra Sverige, samt i kustområdena i Norge.
- **Bofink**, inget revir men födosökande. Vanlig i hela landet med livskraftig bevarandestatus.
- **Bergfink**, noterades med ett revir som delvis ligger inom området. Arten sågs nyttja främst fjällbjörkskog och hördes från buskvegetationen nära E10:an. Bergfink är vanlig i landet och häckar i olika typer av skog, däribland fjällbjörkskog. Den har livskraftig status utan tendens till förändringar av populationsstorlekar.

Källor

Litteratur

Ottoson, U., Ottwall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S. & Tjernberg, M. 2012. Fåglarna i Sverige -antal och förekomst. SOF, Halmstad.

Pedersen, J & Eriksson, J (2021) Fåglar i Sverige och Norden. Sundbyberg: Bokförlaget Semic, 2021

Internet

<https://www.artdatabanken.se/arter-och-natur/naturvard/skydd-av-arter/fageldirektivet/>

<https://artfakta.se/artbestamning>

<https://www.artportalen.se/ViewSighting/SearchSighting>

<https://www.fageln.se/alla-faglar.aspx>

<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/0100/978-91-620-0160-5.pdf>

<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/vagledning/miljoovervakning/handledning/undersokningstyper/revg.pdf>

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/artskyddsforordning-2007845_sfs-2007-845

https://www.naturvardsverket.se/contentassets/d7ef7f2c45a543dda51c82fbe776ca9c/fagelrevirfjall_20120507.pdf